

* קיצורי * ביאורי * ליקוטי *

האלשיך הק'

פרקי אבות פ"א

וַיְהִי בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי קָרָא מֹשֶׁה
לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו וּלְזִקְנֵי יִשְׂרָאֵל ... קָחוּ
שְׂעִיר ... וְשׁוֹר וְאַיִל ... בַּיּוֹם הַזֶּה
יִהְיֶה נִרְאָה אֵלֵיכֶם:

להורות לישראל כי לא יעלה על
רוחם כי שווי הערך הם עם אהרן, כי
כמוהו כהם צריכים הקרבנות
הנזכרות לשיראה ה' אליהם. כי לא כן
הוא, כי בלעדי זה אהרן ראוי ליראות
ה' אליו, כי נביא הוא וחשוב לפניו
יתברך. על כן צוה לאהרן לאמר
אליהם, קחו שעיר וכו' ושור ואיל וכו'.
וכל זה אתם צריכים, למען, כי היום ה'
נראה אליכם. כלומר כי ליראות אל
אהרן, אין צריך הכנת קרבנות. כלומר
כי קרבנות אהרן הם לעלות במעלה
יתירה מזו, ליחנך בקדושת כהונה
גדולה. כי כל אחד מקבל שפע לפי
הכנתו, עם היות פעולת ההשגה שוה
בכל, כזה הניתן בתוך כור, שכל
הזהב עולה ומזדכך לפי הכנת ערכו:

וזה ענין משנה ראשונה שבמסכת
אבות. והיא: מֹשֶׁה קָבַל תּוֹרָה
מִסִּינִי, וּמִסִּרְהָ לַיהוֹשֻׁעַ, וַיְהוֹשֻׁעַ
לְזִקְנִים, וּזִקְנִים לְנָבִיאִים, וְנָבִיאִים
מִסִּרְהָ לְאַנְשֵׁי כְנָסֶת הַגְּדוּלָּה. הֵם
אָמְרוּ שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים, הָיוּ מְתוּנִים
בְּדִין, וְהִעֲמִידוּ תַלְמִידִים חֲרִיבִים,
וְעָשׂוּ סֵיף לַתּוֹרָה:

והוא בהעיר: ראשונה, כי על דרך כל
סדר הקבלה שבמשנה שמוכיר זקנים
המלמד באומרו ליהושע ויהושע

לזקנים וכו', היה ראוי גם בהתחלה
יאמר הקדוש ברוך הוא נתן תורה
למשה ומשה ליהושע?

ב. אומרו מסיני, ולא אמר מהקב"ה,
כי לא מההר קבל?

ג. שמתחיל בקבלה ומסיים
במסירה, וחוזר במשנה שאחריה אל
לשון קבלה?

ד. א. למה לא אמר ויהושע מסרה
לזקנים?

ב. ואם הוא כי סמך על המסירה
הנזכרת ממש ליהושע ועל כן לא
נזכרה מיהושע והלאה, אם כן יקשה:
על אומרו ונביאים מסרה לאנשי
כנסת הגדולה, שגם פה היה לו לקצר
ולומר ונביאים לאנשי כנסת הגדולה?

ה. לדקדק מלת הם אמרו, שהיה די
יאמר ואמרו שלשה דברים?
ו. מניין למען לי?

ז. כי מה שמביא דברים אלו בקיצור
ובייחוד, לא יאמן כי לא אמרו (כל
חיייהם שום מאמר אחר) זולתם, ואם כן
לא נאמרו (ג' הללו) רק להיות להם
איזה ייחוס עם האמור (בענין
השתלשלות הקבלה מדור לדור), ואיננו
לפי הנראה:

אמנם הנה על הקושיא השנית
(אומרו מסיני, ולא אמר מהקב"ה, כי לא
מההר קבל?), יש אמרו, שכיוון
(המשנה) לאמר, שמה שזכה משה
לקבל התורה, היה מאותו הבחינה
שזכה סיני שתנתן בו, שהוא על היותו
נמוך ושפל, כמו שאמרו ז"ל על פסוק
לְמַעַן תִּרְצֶדְדוּ וכו', מאותה הבחינה זכה
משה לקבלה, שהוא להיותו עניו
מאד. (ולכן אמר: משה קבל תורה
מסיני היינו ע"י מדת ענותנותו)

ואפשר לנו לומר (יישוב ב') במה
שכתבנו על פסוק ויחן שם ישראל נגד
ההר, ועל מאמר המגיד (בהגש"פ),
אילו קרבנו לפני הר סיני ולא נתן לנו
את התורה דינו. כי הלא כמו זר
נחשב המאמר הלז, כי מה בצע
בהתקרב לפני הר סיני אם לא לתת
לנו את התורה?

אך הוא, כי על ידי שבת ישראל
ששת ימים נגד ההר אשר שם
האלהים, שעל ידי כן פסקה זוהמתן
שהיתה מתמורקת חלאתם יום יום עד
תומה, ביום הששי קבל משה את
התורה לישראל, שאם לא כן לא היה
מקבלה. כי הלא גם לכל אחד
מישראל היתה הנתינה, ועל כן
הוצרכה הכנתם לשיקבלנה משה.
וזהו אילו קרבנו לפני הר סיני ולא נתן
לנו את התורה, כי בלעדי התורה דבר
גדול קנו שם שהוא פיסוק הזוהמא.
וזה מאמרם ז"ל באומרם ישראל
שעמדו על הר סיני פסקה זוהמתן. כי
יראה כי הר סיני היה סיבת הפיסוק,
כי היה ה' נגד פניהם בהר. וזהו ויחן
שם ישראל נגד ההר: (ולכן אמר: משה
קבל תורה מסיני היינו רק ע"י פיסוק
הזוהמא שקנו מסיני ע"י קרבתם לשם)

או יאמר (יישוב ג') במה שידענו
מרבתינו ז"ל כי לא היו ישראל
מקבלים את התורה עד שכפה
עליהם הוא יתברך את ההר כגיגית,
ואמר להם אם תקבלו וכו'.

והלא כמו זר נחשב כי אשר הקדימו
עשיה לשמיעה ימאנו לקבל את
התורה, עד שזמו יתברך עליהם את
ההר כגיגית?

אך פירשו ז"ל כי לא מיאנו לקבל
ישראל אלא תורה שבעל פה. ולא
בשנאה הדפוה, כי אם להיות רבים

דקדוקיה אולי לא יוכלו לקיים את כלם כי רבים המה. ויקצוף האלהים על קולם, וכפה עליהם ההר לקוברם בו אם לא ישמעו. הנה כי תורה שבעל פה היא אשר קבלו על יד הר סיני שכפה עליה הוא יתברך את ההר.

והנה הקבלה הזאת אשר במשנה זו ידבר על שבעל פה. וזה יאמר פה משה קבל תורה, באיזו אמרתי הלא היא מפאת סיני כי היא תורה שבעל פה, וזהו אומרו **מסיני**: (ולכן אמר: משה קבל תורה שבע"פ למסור לבניי כי קיבלוה, מזה שכפה הר סיני עליהם)

עוד יתכן, והוא הנרצה אל ענין הפרשה ובו יותרו כל הספקות שהזכרנו. והוא בהעיר עוד קושיא אחרת. והיא:

ח. כי הלא משנה זו מקומה היה בתחלת סדר זרעים, כי אומרו **קבל תורה** על כל שיטת סדרי משנה דבר? אמנם הנה אמרו רבותינו ז"ל בגמרא **האי מאן דבעי למהוי חסידא ליקיים מילי דאבות**.

ט. והנה היה מקום יאמר נא ישראל מי יעצור כח לקיים את כל אלה כי רבים המה?

על כן היחל ואמר אל תחוש, כי הנני שם את כלם לפניכם, וכל אחד יקבל לפי הכנתו אם מעט ואם הרבה. כי הנה מהקבלה של תורה שבעל פה תראו ותלמדו לעשות כן.

כי הלא משה קבל תורה וכו', לומר איני אומר הקדוש ברוך הוא נתן תורה למשה כי הלא היה נראה כי לו לבדו ניתנה, ולא כן הוא רק לכל אחד ואחד מישראל. אלא שעם שכלם שמעו בסיני כל דבור ודבור, וכל תורה שבעל פה התלויה בכל דבור עם כל

שאר התורה, כי כלה כלולה בעשרת הדברות כנודע, עם כל זה משה היה לבדו אשר קבל, מה שאין כן כל שאר ישראל כי לא עצרו כח לקבל.

והוא מאמר רבותינו ז"ל שאמרו כי כל מה שתלמיד ותיק היה עתיד לחדש בתורה בכל דור נאמר בסיני, אלא שישראל לא עצרו כח לקבלה כי אם משה לבדו, אך ישראל היו שומעים ושוכחים מיד כמו שאמרו ז"ל, או לאומרים שפרחה נשמתם ולא נשאר בידם דבר.

וזהו **קבל תורה**. והוא, כי גם שהוא יתברך את הכל שם לפני משה וישראל, עם כל זה כל אחד מקבל לפי הכנתו. (ובזה נתיישב קושיא א': על דרך ... יהושע לזקנים ... ראו ... יאמר הקדוש ברוך הוא נתן תורה למשה?)

וגם במשה אינו אומר למשה נמסרה התורה מאת הקדוש ברוך הוא. כי הלא אין צריך לומר, שלא תצדק לשון מסירה מאתו יתברך אל משה, למה שהוא בשר ודם כאשר נבאר, כי מסירה היא כאשר הוא ביד המוסר, כי הוא דבר בלתי אפשר יקבל משה התורה לגמרי כאשר היא בחכמתו יתברך. אך קבלה תצדק גם בבלתי מקבל כמות שהיא ביד המוסר אותה.

כי-אם עוד אני אומר כי גם במשה לא יצדק בעצם לומר קבל תורה מהקב"ה שהוא כתלמיד השומע מפי רבו, כי אם **קבל תורה מסיני**:

והענין הוא מאמר רש"י ז"ל בפירוש החומש על פסוק וישמע את הקול מדבר אליו. שהוקשה לו ז"ל אומרו מדבר בחיר"ק המ"ם. ואמר כי אינו כבוד כלפי מעלה לומר שהיה מדבר הוא יתברך עם בשר ודם כאשר ידבר רב עם תלמידו, כי-אם שהיה הקול

יוצא מפיו יתברך כאילו אינו מדבר עם משה, ואחרי כן הקול בעצמו היה כמתדבר מאליו עם משה.

והוא מאמרנו על פסוק וישמעו את קול ה' אלהים מתהלך בגן. והוא, כי אחר ששלטה זוהמת נחש באדם ובאשתו לא עצרו כח לשמוע קול ה' ממנו יתברך אליהם, כי אם שהיה הקול יוצא מאתו יתברך וכמתהלך בגן ואחר כך היה מתפשט כמאליו אליהם. וזהו קול ה' מתהלך בגן:

ועל דרך זה יאמר פה משה **קבל תורה**. ומה שאינו אומר לשון מסירה הלא הוא כי גדול כבוד ה', כי אפילו אינו מייחס הקבלה ממנו יתברך כי אם **מסיני**. כי היה הקול יוצא כמתהלך בסיני ומתדבר עם משה, על דרך וישמע את הקול מדבר אליו כפרש"י ז"ל כמדובר. ואם כן אם אפילו שמיעת הקול היה כלאחר יד למה שהוא בשר ודם, ומה גם עתה לימסר התורה ממנו יתברך אליהם לגמרי כאשר היא אצלו יתברך שהוא תואר מסירה: (ובזה נתיישב (יישוב ד') קושיא ב': אומרו **מסיני**, ולא אמר מהקב"ה, כי לא מהרהר קבל?)

הנה כי שלש הדרגות היו. אחד מדרגת משה, שעם שלא תתייחס קבלתו בעצם מהקב"ה כי אם מסיני, לפחות גדלה השגתו לפי הכנתו שקבל התורה כלה, מה שאין כן כל יתר ישראל, כי רבה היא גדולת משה על כל המון ישראל.

אך יהושע לגדול הכנתו, כי היה נער לא ימיש מתוך האהל, עצר כח לשתמסר לו תורה לגמרי ממש. ועל כן נאמר ומסרה ליהושע.

ועל דרך זה היה ממנו והלאה עד אנשי כנסת הגדולה, כי עד הדור ההוא עצרו כח לגמרי ללמוד זה מזה. (ובזה נתיישב קושיא ד. א. למה לא אמר ויהושע מסירה לזקנים?)

אך מהם והלאה היה הפרש הדורות הרבה בירידה מדור לדור. כי כשמתו חגי זכריה ומלאכי שהיו מאנשי כנסת הגדולה פסקה זכויות לבנה. על כן מהם והלאה לא נאמר לשון מסירה כי לא עצרו כח לקבל זה מזה לגמרי. על כן מאז והלאה נאמר קבלו מהם, כי לשון קבלה יצדק גם בבלתי מקבל לגמרי בלי מגרעת כמדובר. ועל כן גם כי לא נאמר וזקנים מסרוה לנביאים, כי לא הזכירו המסירה כי סמך אל המסירה הנזכרת, עם כל זה חזרו לומר לשון מסירה מנביאים לאנשי כנסת הגדולה, ואמרו מסרוה לאנשי כנסת הגדולה, לומר עד כאן הגיעה מדרגת מסירה כי לא רבה מדרגת ידיעת ירידת דור אחד לשאחריה כל כך שלא תצדק בהם מסירה, מה שאין כן מהם והלאה. (ובזה נתיישב קושיא ג: שמתחיל בקבלה ומסיים במסירה, וחוזר במשנה שאחריה אל לשון קבלה?) (ובזה נתיישב קושיא ד. ב. ואם הוא כי סמך על המסירה הנזכרת ... היה לו לקצר ולומר ונביאים לאנשי כנסת הגדולה?)

הנה כי בשעת מתן תורה ומאז והלאה בכל דור ודור תמיד היה הפרש בין המקבלים, כי כל אחד מקבל לפי הכנת השגתו. על כן בגלל הדבר הזה סידר רבינו הקדוש סדר הקבלה בתחלת מסכתא זו, למען ממנו נקח אל כל מילי דאבות. כי כאשר בקבלת תורה שבעל פה כל אחד קבל לפי הכנתו ולא יאשם על מה שלא עצר כח לקבל, כן במילי דאבות אל יאמר איש מי יוכל לקיים את כלם כי רבים המה, כי הלא לא יחוייב כל

איש לקבל את כלם כי אם איש ואיש לפי הכנתו: (ובזה נתיישב קושיא ט. היה מקום יאמר נא ישראל: מי יעצור כח לקיים את כל אלה כי רבים המה?) (ובזה נתיישב קושיא ח. כי הלא משנה זו מקומה היה בתחלת סדר זרעים, כי אמרו קבל תורה על כל שיתא סדרי משנה דבר?)

והנה בראות אנשי כנסת הגדולה כי מהם והלאה היו לבבות הדורות מתמעטים, כי מחגי זכריה ומלאכי בטלה זכויות לבנה, ולא היה עוד מי שיעצור כח שתמשך ותמסר כל הקבלה בידו, לומר: מסרוה לפלוני. רק לשון קיבל.

על כן אמרו הנה יש שני עיכובים לקיים התורה ומשפט. שני (עיכובים) למורים (פוסקי הוראה).

ו(עיכוב) אחד אל כל העם (המון עם) אשר לומדים (מהם).

כי למיעוט הלכבות, תעדר אמינות ההוראה (מן מורי ההוראה) לאחת משתי סבות:

(עיכוב א:) או מחמת שכחה שישכחו תלמודם, (עיכוב ב:) או שלא יעצרו כח לקבל הכל, כי רב הוא.

(עיכוב) שלישית: אל ההמון בכל כללות התורה, שיוכרח שלא יבצר מעדת ישראל שישגו, להעדר מהם (ללמוד ולהבין ולהשיג ולזכור) כל פרטי הדת, כי אין מספר לגדודיה, וישגו במעשה המצות.

על כן על האחד (שישכחו תלמודם) אמר הו' מתונים בדין (לעורר את זכרונם. ולא יחפזו לפסוק. כי אולי שכחו הדין)

ועל השנית (שלא יעצרו כח לקבל הכל) אמר והעמידו תלמידים הרבה, שמה

שלא יעצור כח לקבל אחד יקבל חברו, ובין רבים ימצא הכל.

ועל השלישית (להעדר מההמון כל פרטי הדת ... ישגו במעשה המצות) אמר ועשו סוג לתורה (כי הרי ע"י הסייגים לא יקרבו למציאות אשר שם נעדר מהם פרטי הדת).

ולחיות כי בדורות שלפניהם לא נצטערו, כי ראו כי גם בשאחריהם יהיו מקבלים גדולים שתצדק בהם מסירה. אך אנשי כנסת הגדולה, כי המה ראו כי מהם והלאה תפוג תורה על העדר ראויים לימסר תורה בידם כראוי, על כן נגע על לבם ובקשו לתקן. וזהו אמרו הם אמרו כלומר הם בייחוד שראו צורך שעה על כן הם אמרו וכו', כי הם אשר הרגישו הצער: (ובזה נתיישב קושיא ח. הם אמרו, שהיה די יאמר ואמרו שלשה דברים?)

(ובזה נתיישב קושיא ז. לא יאמן כי לא אמרו (כל חיהם שום מאמר אחר) זולתם, ואם כן לא נאמרו (גי הללו) רק להיות להם איזה יחס עם האמור (בענין השתלשלות הקבלה מדור לדור), ואינו (מקושר) לפי הנראה)

ובמה שכתבנו יתורץ מה שהערכנו (קושיא ו'): מנינא למה לי?

שהוא שהיה נראה אם לא היה אומר מנין, שהיתה הכונה או זה או זה. לזה אמר שאמרו שלשה דברים, לומר כי שלשתן כאחד צריך, כי כל אחד משמש על צורך ענין אחד כמדובר. ואמר והעמידו תלמידים ולא אמר למדו תלמידים הרבה, לרמוז מאמרם ז"ל על פסוק יל מים מודליו, הזהירו בבני עניים כי מהם תצא תורה. וזה יאמר פה, אל תעשו עיקר התלמידים מבעלי ממון, כי אם והעמידו את משוללי העמדה להקים לעסוק בתורה כי הם העיקר.

*** קיצורי * ביאורי * ליקוטי ***
האלשיך הק'
פרקי אבות

כָּל יִשְׂרָאֵל יֵשׁ לָהֶם חֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּא, שֶׁנֶּאֱמַר וְעַמְּךָ כָּל־צַדִּיקִים לְעוֹלָם יִרְשׁוּ אֶרֶץ נֶצֶר מִטְעֵי מַעֲשֵׂה יָדֵי לְהַתְפָּאֵר.

א. בשום לב: אל אומרו לעולם הבא, ולא אמר בעולם הבא!

ב. מה ענין החלק הזה? ויותר היה צודק יאמר זוכים לעולם הבא!

ג. הראיה שמביא באומרו ועמך כולם צדיקים וכו', שאדרבא מענין הכתוב יראה (הכוונה, באם) כשהם כולם (יהיו) צדיקים (אזי) ירשו ארץ, אך לא שיחויב יהיו כולם צדיקים, (כאשר אמר התנא כל ישראל יש להם וכו'), שאם כן (שיחויב ויוכרח שיהיו צדיקים, אזי) בטלה הבחירה?

ד. יקשה בין לאשר אמר כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא, בין על הפסוק עצמו שאומר ועמך כולם צדיקים, שהרי כמה רשעים יש בכל דור!

ה. אומרו נצר מטעי, מה הוא הנצר? ומה הם מטעיו יתברך?

ו. שאפי' יראה (הפ' נצר כו') בלתי מקושר אל האמור (כל ישראל יש להם חלק כו')!

ז. אומרו מעשה ידי להתפאר, כי אם הוא על הנצר הנזכר למה תחלה קראו נצר הבלתי נעשה

בידים ואחר כך קראו מעשה ידיו? ואם הוא דבר אחר מה ענינו פה? ח. מה הוא התפארת (להתפאר) הזה? ואימת הוא, שבו יתפאר?

אך הדבר הראשון שיפול לב אדם עליו הוא לומר אל יתייאר איש מלזכות לעולם הבא כי הלא דע כי כל ישראל יש להם בעצמם חלק לזכות בו לעולם הבא, היא הנפש הרוחנית, כי היא חלק אלוה ממעל, שהיא תתקנהו עד יזכה לעולם הבא, ושיעור הענין כל ישראל יש להם בעצמם חלק הוא חלק אלוה ממעל לבא לעולם הבא כו'. (ובזה נתיישב קושיא א. אל אומרו לעולם הבא, ולא אמר בעולם הבא!)

וקושיא ב. מה ענין החלק הזה? ויותר היה צודק יאמר זוכים לעולם הבא!)

או יהיה במה שיראה הרואה בחינות מחולפות לאישי ישראל יש חשקה נפשו בתורה ויש בצדקה ויש בגמילות חסדים וההיקש ביתר מצות וגם בתופשי התורה יהיה חילוף זה חושק בתורה וזה במשנה וזה בתלמוד וזה באגדה וזה במעשה מרכבה ומה נשתנו זה מזה.

אך הנה ידענו מרבתינו ז"ל, כי כל הנפשות אשר התעתדו לבא בעולם עד סוף כל הדורות שם במעמד הר סיני היו ושם נמצאו, וכל נפש ונפש מישראל יש לה אחיזה בתורה זה בבחינת חלק מצוה זו, וזה בזולת וההיקש בכל השאר. וכל אחת מהנה בחלק שאחזה בו הוא תקונה ואושרה לקנות בו חיי העולם הבא.

וכמאמר רבותינו ז"ל על פסוק ונות בית תחלק שלל כי התורה הנקראת נות בית חילקה חלק לכל הנפשות כמבואר אצלנו במקומו.

וכוונת התנא לומר, אל (יסתפק ואל) יקשה לאיש (האם, ואיך, יזכה אל) השגת העולם הבא. כי הנה (עוה"ב) ידמה לעיר שסביבותיה דרכים רבים אין מספר ובכל אחד ילך איש עדיה. כן בכל דבר שיאחז צדיק, הוא דרכו ללכת לעולם הבא, כל אחד בבחינת חלק נפשו, ומאליו חושק בעולם הזה, בצריך (הנצרך אל מה ששייך) אל המתייחס אליה (אל דרכו ובחינתו) כי הוא חלקו לבא אל עולם הבא. וזהו אומרו כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא, שהוא לבא בחלק ההוא לעולם הבא. ועל כן לא אמר בעולם הבא. (ובזה נתיישב באופן ב' קושיא א. אל אומרו לעולם הבא, ולא אמר בעולם הבא! וקושיא ב. מה ענין החלק הזה? ויותר היה צודק יאמר זוכים לעולם הבא!)

והביא ראיה שנאמר ועמך כולם צדיקים לעולם ירשו ארץ שהיא ארץ העליונה שירושתה עולמית. ושם תאמר (קושיא ד' חנ"ל) איך יתכן יהיו כל ישראל צדיקים והלא כמה וכמה רשעים בעולם לזה? אמר נצר מטעי וכו', לומר, אל תתמה, כי, אם יש בלתי צדיקים בעת, הלא לא יבצר מהיות (שרשו) צדיק (שסכ"ס יביאו לכך בפועל) כל איש ואיש מישראל. כי, אם הם עכורים וטמאי חלאת עון עתה, (אעפ"כ) הנה הנפש להיותה מנצר מטעיו יתברך

העליונות אשר האציל ונטע, כנודע מחכמי האמת על פסוק **ישבעו עצי ה' וכו'**, וגם חומרו מוכן ליתקן, אחר, שמראשיתו כשצבר עפרו וברא את אדם, שמשם כולנו, להיותו (אדה"ר) מעשה ידיו, (ומאחר שכולנו מאדה"ר מעפר מעשה ידיו לכן כאו"א) גם כן מעותד **להתפאר** הנפש והחומר הנזכר, מחלאתם, יש (ממנו) עודנו (ישוב ויתקן) בחיים, ויש (שיתקן) על ידי גלגולים, עד אשר יטהר ויהיה **צדיק**. (ובזה נתיישב קושיא ה. נצר מטעי, מה הוא הנצר? ומה הם מטעיו יתברך?

וקושיא ו. יראה (הפי' נצר כו') בלתי מקושר אל האמור (כל ישראל יש כו')! וקושיא ז: מעשה ידי להתפאר, כי אם הוא על הנצר הנזכר למה תחלה קראו נצר הבלתי נעשה בידים ואחר כך קראו מעשה ידיו? ואם הוא דבר אחר מה עניינו פה? ומיישב ומבאר שנצר סובב על הנשמה ומעשה ידי על הגוף, שבעת התיקון יתקנו יחדיו)

נמצא שהטיב אשר דבר באומרו, כלם צדיקים, כי כן הוא, בהמשך הזמן, שכולם מתקדשים ומטהרים עד יהיו צדיקים, לבלתי ידח ממנו נדח, ויובטחו ליתקן ולהתפאר, על ידי מה שלכל ישראל יש להם חלק לעולם הבא, כמדובר: (ובזה נתיישב קושיא ג. הראיה שמביא באומרו ועמך כולם צדיקים וכו', שאדרבא מענין הכתוב יראה (הכוונה, באם) כשהם כולם (יהיו) צדיקים (אז) ירשו ארץ, אך לא שיחויב יהיו כולם צדיקים, (כאשר אמר התנא כל ישראל יש להם וכו'), שאם כן, בטלה הבחירה? ומיישב, שהבחירה היא לבחור איך יגיע לעולם הבא, וכמה יסבול עד וכו' אבל אין לבחור שלא יגיע לעוה"ב. ככתוב לא ידח, כי הרי שורש ישראל משם.

וקושיא ח: מה הוא התפארת (להתפאר) הזה? ואימת הוא, שבו יתפאר?

או יאמר נצר מטעי וכו'. כמאמרם ז"ל למה צדיקים דומים בעולם הזה לאילן שהוא נטוע במקום טהרה ונופו נוטה במקום טומאה נקצץ נופו נמצא כולו במקום טהרה. שהוא כי הנפש שבאדם שורשה בחיים נטועה בקדושה הגדולה והנוף הוא הגוף שהוא נוטה במקום טומאה הוא העולם הזה נקצץ ומת הגוף נמצא כל הנפש במקום טהרה. כי החלק אשר נתפשט אל תוך הגוף נתפשט וחזר אחר הכל.

ונבא אל הענין אמר, הלא אמרתי כי עמך כולם צדיקים שהוא כמדובר שלא ישקוט הוא יתברך עד שכל אישי ישראל יהיו צדיקים כי חושב הוא יתברך מחשבות לבלתי ידח ממנו נדח, ולא בלבד יתקן את החומר כי אם, גם את הנפש, כי הנה נצר מטעי שהוא הגוף של המטעות הם של נפש ורוח ונשמה שהן שלש מטעות, אשר נטע ה' שורשם למעלה כאשר נשא המושל אל אילן שנטוע במקום טהרה ונופו נוטה למקום טומאה, כי המטעות הן שלשת חלקי הנפש, והנצר שלהן, הוא הנוף, שהוא הגוף, עם היות שהוא נשאר ונקצץ במקום טומאה, עם כל זה, למה שהוא מעשה ידיו יתברך, כמו דאת אמר נעשה אדם שגבלו בידיו יתברך על כן גם שיראה שהוא נקצץ ומת וכלה בעפר אל יאבד כי אם מוכן הוא

להתפאר כי על ידי המות יתקן בארץ כזהב תוך כור עד תום חלאת זוהמת נחש ויצא אחר כך זך ובהיר להתפאר בו הוא יתברך שגם מה שברא מן העפר נזדכך עד היותו כרוחני ממש וזהו נצר מטעי מעשה ידי להתפאר: (ובזה נתיישב באופן ב' קושיא ה. נצר מטעי, מה הוא הנצר? ומה הם מטעיו יתברך? ונתיישב באופן ב' קושיא ו. יראה (הפי' נצר כו') בלתי מקושר אל האמור (כל ישראל יש כו')!

ונתיישב באופן ב' קושיא ז: מעשה ידי להתפאר, כי אם הוא על הנצר הנזכר למה תחלה קראו נצר, (מטעי) הבלתי נעשה בידים ואחר כך קראו מעשה ידיו? ואם הוא דבר אחר מה עניינו פה? ומיישב שמטעי סובב על הנשמה ונצר של מטעי על הגוף שהוא מעשה ידי.

וקושיא ח: מה הוא התפארת (להתפאר) הזה? ואימת הוא, שבו יתפאר?

ועמך כולם צדיקים, וז"ל: ועמך כולם צדיקים וכו' הנה ידוע מאמר רבותינו ז"ל בגמרא למה צדיק דומה בעולם הזה לאילן שהוא נטוע במקום טהרה ונופו נוטה למקום טומאה נקצץ נופו נמצא כולו במקום טהרה וכו'. והוא כי נפש כל איש ישראל למעלה נטועה בשורשה העליון וגופו הוא הגוף נוטה למקום טומאה הוא בעולם הזה נקצץ נופו שנסתלק הגוף נמצא כולו במקום טהרה כי גם חלק הנפש אשר הוא בגוף נמשך אחר השורש למקום נטועה שהוא מקום טהרה.

ונבא אל הענין והוא כי בא להשיב על קושיא שמקשים בני אדם כי אחר שהצדיקים הם

בעולם העליון באור החיים את ה' אלהיהם מה בצע להושיבם הוא יתברך פה אל העולם הזה לעתיד לבא. אמנם הן אמת כי מרום וקדוש תשכון נפש הצדיק למעלה, אך למה שהוא יתברך אינו מקפח שכר שום בריה על כן גם את הגוף אשר טרח בעולם הזה עם הנפש לא ינחנו ריקם הוא יתברך. על כן ישוב ביאהו ויטעהו הוא יתברך בעולם הזה משובח ומפואר זך האיכות כאשר היה אדם טרם יחטא והותר ויבוא בו חוטר מגזע כל אחד משורשיו שהם שורשי הנפש הרוח והנשמה ויעשה אותם לאחדים ויתנהו בגוף להשתעשע בו עם ה' בעולם הזה אך שורש כל בחינה מהם לעולם יעמוד למעלה בשורשו העליון.

וזה ענין הכתוב והוא כי אחרי אומרו כי ה' יהיה לך לאור עולם שהוא בעולם הזה אמר: הלא כמו זר יחשב בעיניך לומר: מה לצדיק עוד טובה מהיותה נטועה למעלה במקורה! ומה לה עוד לעצבים שיגרשוה מבית תענוגיה מהיכל מלכו של עולם להלבישה בחומר עפר מן האדמה? דע איפוא כי הנה ועמך כולם צדיקים לעולם יירשו ארץ העליונה כי עיקר נפשותם רוחם ונשמתם שמה ישארו בבית תענוגיהם. וזהו לעולם יירשו ארץ, אך נצר מטעי שהוא ענף מחובר ממטעי, הם נפש ורוח ונשמה, שהם מטעותיו יתברך שנטועים במקום טהרת הקדש העליון, נצר וענף

מהמטעות ההם וגם מעשה ידי הוא הגוף שהוא מעשה ידיו מאז צבר עפר מן האדמה ועשה את האדם בידיו כביכול, אשר נתעכר על ידי חטא אדם אשר עשה עתיד להתפאר כאשר היה טרם יחטא אדם וכמו שאמרו רבותינו ז"ל שלא חסרו ממנו כי אם זיוו וחיייו וקומתו ויתעכר חומרו ואז יתפאר על ידי שובו אל העולם הזה וזהו ועמך כולם צדיקים לעולם יירשו ארץ היא ארץ העליונה כי שם ישארו קבועים יורשים אותה אלא שנצר מטעי מעשה ידי להתפאר מה לעתיד למען גם הגוף יזכה לאושר גדול ורב כמדובר.

ואמר עוד הקטן יהיה כו' אחרי אומרו כי יפארו ה' באיכות כאמרו מעשה ידי להתפאר אמר כי גם יבורכו בכמות כי הקטן יהיה לאלף כו'. ולא יהיה הריבוי על ידי המשך זמן רב כי אם אני ה' בעתה אחישנה את ההטבה הזאת. והנה אמרו רבותינו ז"ל זכו אחישנה לא זכו בעתה. והנה אם כן מהראוי היה יאמר אחישנה בעתה. ואפשר לומר כי בעתה הוא ודאי שלא יבצר ממנו, אך אחישנה הוא ספק שהוא אם יזכו על כן הקדים הודאי תחלה.

או מעין זה כי היות בעתה הוא כשלא זכו שאז עושה למען שמו אך אחישנה הוא למענו ועל כן אמר אני ה' כלומר למה שאני ה' עושה למען שמי הוא בעתה וגם שלא למען שמי שהוא למענכם אחישנה. ויתכן לפי דבריהם כי

מתחילה הזכיר שני הקיצין ואמר ועמך אם יהיו כלם צדיקים לעולם יירשו כלם ארץ שהוא אם יזכו ואם לא יזכו כלם רק נצר מטעי שהם הנשאר בציון וכו' שהוא בזמן שלא זכו שיהיו אחד מעיר כו' עם כל זה מעשה ידי להתפאר באיכות וגם בכמות כי אם מעט יהיו ארבה אותם כי הקטן יהיה לאלף וכו' וזה שאני אומר אני ה' הוא בעתה ואשר אמרתי ועמך כולם צדיקים וכו' שהוא אם זכו מעצמם הוא כי אחישנה קודם אל עתה שהוא הקץ והוא כי על מאי דסליק מיניה אמר בעתה ועל מאי דפתח ביה אמר אחישנה.

או שיעור הכתובים, ועמך כולם צדיקים שהוא דור שכולו זכאי לעולם יירשו ארץ בין בכמות בין באיכות כי כל אחד בין מצד נפשו שהוא נצר מטעי שבעולם העליון ובין מעשה ידי שהוא הגוף שהוא מעשה ידי באדם הראשון כמו דאת אמר נעשה אדם שכל הגופים נמשכים ממנו ליקרא מעשה ידיו יתברך גם הוא עתיד להתפאר וגם באיכות כי הקטן יהיה לאלף כו' ואל יפלא בעיניכם כי אני ה' בעתה שהוא בעת קץ שבלעדי לא יהיה בעתה גם אחישנה קודם אל העת כי אשר כח לו לעשות בעתה יכול להחישנה.